

Kleine Klapekster: nieuwkomer in West-Vlaanderen

MACHTELD KAESEMANS & WOUTER FAVEYTS (BAHC)

De datum 2 juni 2011 zal in mijn herinnering steeds een heel bijzondere dag blijven. Naar dagelijkse gewoonte ging ik op stap in de polders. Binnen de vogelwerkgroep Mergus is algemeen bekend dat mijn voorkeur steeds uitgaat naar het ruime polderlandschap rond Stalhille, Oudenburg, Varsenare, Meetkerke en Houtave (W). Het weer was schitterend: veel zon met dan wel een sterke zeebries maar... dat went. Aangekomen bij de Loweg in Houtave stapte ik uit de wagen en liep een flink eind op een van de doodlopende landbouwwegeltjes. Hier zag ik Roodborsttapuit *Saxicola rubicola*, Graspieper *Anthus pratensis*, Scholekster *Haematopus ostralegus*, Blauwborst *Luscinia svecica*...

Dan maar een eindje verder en hetzelfde stramien. Na een tiental meter merkte ik om 16u10 op de weideafsluiting een grijs-wit-zwarte vogel op. Mijn eerste gedacht ging uit naar een Klapekster *Lanius excubitor*. Vlug terug naar de auto om mijn ANWB gids erbij te halen. Ik besloot ook een eind het paadje in te rijden om de vogel niet op te schrikken. Ja, dat leek mij wel een Klapekster, maar ik vond hem wat klein en dat zalmkleurig roze op borst en buik klopte niet helemaal. Aan een Kleine Klapekster *L. minor* durfde ik geenszins te denken, want hoe zou ik zo een zeldzame dwaalgast kun-

nen ontdekken en determineren? Uit onzezekerheid belde ik toch naar Johan Buckens (JB), die mij haarfijn uitlegde wat de verschillen waren tussen beide soorten. Ook benadrukte hij dat Kleine Klapekster een late trekker is, en de 'gewone' eerder een wintergast. Gewapend met verrekijker en telescoop bekeek ik alsnog alle opgesomde kenmerken... het kon niet anders "Dit is een Kleine Klapekster!". Het was nu ongeveer 16u40. Voor de zekerheid maakte ik bewijsfoto's en vooral veel, want veel kan ik niet inzoomen. JB lichtte ondertussen via RBAB (RareBirdAlertBelgië) de fanatieke vogelaarskern in. Om 17u40 arriveerden de eerste geïnteresseerden en werd de waarneming eerst bevestigd door Miel Ferdinand. De waarneming werd uitgebreid gedocumenteerd. Toch het vermelden waard: Laurent Raty fietste vanuit Wissenkerke, Noord Beveland (Nederland) naar Houtave om deze bijzondere soort te zien. Hij overbrugde met de fiets zo'n 115 km in ongeveer 4 uur tijd. *Ecotwitching* lijkt geboren, dat verdient navolging...

De Kleine Klapekster is in hoofdzaak een nachttrekker en de mogelijkheid dat hij er op 3 juni daadwerkelijk al vandoor was, is groot. Tijdens zijn verblijf was de vogel nl. erg actief: vanop een weipaal dook hij constant naar de grond op zoek naar insecten.

BAHC

HERKENNING

De Kleine Klapekster heeft grofweg dezelfde kenmerken als een Klapekster maar de bouw is compacter. De grootte ligt met 19 tot 21 cm. tussen die van Klapekster en Grauwe Klauwier *L. collurio* in. De kop is dikker en rond en vooral de snavel is opvallend korter en dikker. De handpenprojectie is duidelijk langer (tweemaal de tertiallengte) waardoor de staart verhoudingsgewijs een stuk korter lijkt dan bij Klapekster.

Het zwarte voorhoofd verbindt de twee maskerhelften in een brede band over het voorhoofd. Borst en buik zijn licht zalmroze, bij 'onze' Klapekster zijn die witachtig. Andere, minder opvallende kenmerken zijn het ontbreken van een witte afboording op de schouderveren en een brede witte handpenvlek die doorloopt tot op de buitenste handpennen.

Te oordelen aan het aaneengesloten diepzwarte en scherp begrensde karakter van de zwarte delen en het uitgebreide zwarte voorhoofd was deze Kleine Klapekster een mannetje in zomerkleed.

VERSPREIDING EN STATUS (BAHC)

Het broedareaal van de Kleine Klapekster strekt zich uit van zuidoostelijk Europa tot in Centraal-Azië. De totale Europese populatie wordt op 620.000 tot 1.500.000 paren geschat, met vooral Roemenië en Rusland

Kleine Klapekster *Lanius minor* adult mannetje. 2 juni 2011. Houtave (W) (Foto's: Filip De Ruwe)

De foto's tonen mooi het contrast tussen de witte keel en de zalmroze borst, alsook in welke mate de lange handpenprojectie over de staartbasis reikt, een behoorlijk verschil met Klapekster. We zien bijgevolg een veel compactere vogel met 'normale' zangvogelverhoudingen. Let ook op de erg dikke en korte snavel die bijna in één lijn doorloopt in het voorhoofd. Het brede voorhoofd en de diepzwarte delen wijzen op een mannetje.

als belangrijke landen. Uit het Aziatische deel van het verspreidingsgebied zijn geen schattingen bekend. De restpopulaties in Noordoost-Spanje en Zuid-Frankrijk (met voor de twee landen een gecombineerde populatie van nog amper 22 paren in 2007) zijn overblijfselen van een verspreidingsgebied dat ooit aanzienlijk groter was. Een sterke historische afname deed de soort als broedvogel o.m. verdwijnen uit Duitsland, Luxemburg, België en Zwitserland. Zowel de verslechtering van de condities in de broedgebieden (klimatologische veranderingen, intensivering van het landgebruik) als aanhoudende droogteperiodes in het overwinteringsgebied worden beschouwd als voornaamste oorzaken van het verdwijnen van die populatie. De soort overwintert in zuidelijk Afrika, met de Kalahari-halfwoestijn als centrum (Hagemeijer & Blair 1997, BirdLife International 2004, Jacob 2010). De Kleine Klapekster maakt daarmee één van de langste trektochten onder de Afrika-trekkers bij de Europese zangvogels. De trek wordt beschreven als zogenaamde 'lustrek', waarbij in voor- en najaar andere routes worden gevolgd. In het najaar trekken de vogels via het oostelijke Middellandse Zeegebied. In het voorjaar keren ze meer naar het oosten terug via het Arabisch Schiereiland (Slack 2009).

Als lange afstandstrekkingen komen Kleine Klapeksters geregeld ten noorden en ten westen van hun reguliere broedgebieden terecht. Voorjaarsgevallen zijn vermoedelijk in grote mate zogenaamde 'overshooters':

vogels die tijdens hun voorjaarstrek te ver doervliegen. In Groot-Brittannië, een land waar tot en met 2009 maar liefst 182 gevallen werden opgetekend (Hudson *et al.* 2010), is gebleken dat de soort steeds minder opduikt als dwaalgast. Hetzelfde geldt voor Nederland. Deze trend contrasteert met die van de meeste andere zeldzaamheden, die door toegenomen veldkennis en een groter aantal vogelkijkers tegenwoordig net meer worden vastgesteld dan voorheen. De afname van het aantal naar Noordwest-Europa afdwalende Kleine Klapeksters wordt beschouwd als een afspiegeling van de structurele afname in de broedgebieden. Een groot aandeel van de vogels die in West-Europa terechtkomen, worden genoteerd in de maanden mei en juni. De vogel van Houtave past mooi in dit patroon (van den Berg 1999, Slack 2009).

In België was de Kleine Klapekster ooit een lokale broedvogel in zuidelijk Centraal-België, met de nadruk op de provincie Henegouwen. Het laatste broedgeval werd vastgesteld in 1930 in Havré bij Bergen (H). Het beperkte aantal gegevens in de literatuur doet vermoeden dat de soort als broedvogel nooit echt algemeen is geweest in ons land. De broedgebieden van Kleine Klapekster bij ons waren grote open cultuurgebieden, wat goed past bij deze warmteminnende steppesoort (De Smet 1987, Jacob 2010). Na het verdwijnen als broedvogel is de Kleine Klapekster in België teruggevallen tot een zeldzame dwaalgast. Voor de periode 1949-2007 werden slechts

zeven gevallen aanvaard door het BAHC, het laatste in 1988 (databank BAHC: http://www.bahc.be/zeldzaamheden.php?n_s_bird=15191). De laatste jaren lijkt er sprake te zijn van een bescheiden maar toch vrij opvallende heropleving, met goed gedocumenteerde gevallen in 2008, 2009 en nu ook 2011. Afwachten of deze voorzichtige evolutie zich zal doorzetten. We hoeven niet de illusie te koesteren dat de Kleine Klapekster binnen afzienbare tijd als broedvogel naar België zal terugkeren, maar we kunnen wel stilletjes hopen dat we deze prachtige soort wat meer als dwaalgast zullen mogen verwelkomen.

Machteld Kaesemans
(corresponderend auteur),
Fazantenlaan 66, B- 8210 Zedelgem
machteld.kaesemans@skynet.be

Wouter Faveyts (BAHC),
Watermuntweg 10,
B-9820 Merelbeke
wouter.faveyts@telenet.be

Referenties

- Van den Berg A.B. & C. Bosman 1999. *Zeldzame vogels in Nederland*. GMB Uitgeverij, Haarlem
- BirdLife International. 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK. BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12)
- De Smet J. 1987. *Vogels. Hun levensloop in België, hun wedervaren met de mens*. Uitgeverij Marc Van De Wiele, Brugge
- Hagemeijer W.J.M. & M.J. Blair 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds. Their distribution and abundance*. T&AD Poyser, London
- Hudson N. and the Rarities Committee 2010. Report on rare birds in Great Britain in 2009. *British Birds*. 103(10): 562-638
- Jacob J.-P. 2010. Pie-grièche à poitrine rose (*Lanius minor*), in Jacob J.-P., C. Delhem, A. Burnel, J.-L. Dambiermont, M. Fasol, T. Kinet, D. van der Elst & J.-Y. Paquet 2010. *Atlas des oiseaux nicheurs de Wallonie 2001-2007*. Série Faune – Flore – Habitats n°5. Aves et Région wallonne. Gembloux

Samenvatting – Abstract - Résumé

Op 2 juni 2011 verbleef er een Kleine Klapekster in Houtave (W). Het betrof de negende waarneming voor België sinds 1950 en meteen de eerste voor de provincie West-Vlaanderen.

Lesser Grey Shrike – New to West-Flanders

On 2nd June, an adult Lesser Grey Shrike Lanius minor was present near Houtave. This was the ninth record for Belgium since 1950 and the first for the province of West-Flanders. From 2008 onwards and after a lack of records since 1988, the species turned up three times.

La Pie-grièche à poitrine rose: un nouveau venu en Flandre-Occidentale

Le 2 juin 2011, une Pie-grièche à poitrine rose Lanius minor a séjourné à Houtave. Il s'agit de la 9ème observation pour la Belgique depuis 1950 et d'un coup de la première pour la Flandre-Occidentale.